

Eylül 2018

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ

29

Prizren
Eylül - 2018

Hakem Kurulu:

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK-Türkiye,
Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN-Türkiye,
Doç. Dr. Bilgin ÇELİK-Türkiye,
Prof. Dr. Nazim İBRAHİM-Makedonya,
Prof. Dr. Celi Garipoğlu NAGİYEV-Azerbaycan,
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM -Türkiye,
Prof. Dr. Ebulfes AMANOĞLU-Azerbaycan,
Prof. Dr. Erman ARTUN-Türkiye,
Prof. Dr. Fethi MEHDİYU-Kosova,
Dr.Güllü YOLOĞLU-Azerbeycan,
Prof. Dr. Gönül AYAN-Türkiye,
Doç. Dr. İbrahim YALIMOV-Bolgaristan,
Prof. Dr. İsa HABİBBAYLI-Azerbaycan
Prof. Dr. İskender PALA-Türkiye,

Dr. İsmail CAMBAZOV-Bulgaristan,
Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye,
Dr. Juten ODA-Japonya,
Prof. Dr. Oktay AHMET, Makedonya,
Prof. Dr. Kemal ERARSLAN-Türkiye,
Prof. Dr. Layla KARAHAN-Türkiye,
Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL-Türkiye
Doç. Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU-Türkiye,
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU-Türkiye
Prof. Dr. Suphi SAATÇI -Türkiye,
Prof. Dr. Taciser ONUK-Türkiye,
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY-Türkiye,
Prof. Dr. Vladan VİRİYEVIÇ-Sırbistan,
Prof. Dr. Volkan COŞKUN-Türkiye

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi, yılda iki defa olmak üzere Mart ve Eylül aylarında yayınlanır.

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi ve yazarın adı kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz

Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

Baskı: SİPRİNT Basım Evi

Tiraj: 300

Yazışma Adresi:

BAL-TAM
Birlik Mah., 443 Sok. -1/7
Çankaya – Ankara

BAL-TAM
Emin Paşa – 17
Prizren – KOSOVA

Tel: +90 312 495 56 40

Tel-Faks: +381 29 231 108

E-mail: trhafiz@yahoo.com

İÇİNDEKİLER

TARİH

Meltem AŞIKFERKİ	
Alevi ve Bektaşî İnanışlarında Eskiçağ İzleri.....	11

Nimetullah HAFİZ	
BAL-TAM Kitaplığı'nda Kosova'da Balkan Savaşları ve Göçleri ile İlgili Kaynaklara Genel Bir Bakış.....	33

Prof. Dr. Mahmut ÇELİK - Mr. Ümit SÜLEYMANİ	
Makedonya'da Bektaşilik Tarikati'nin İzleri	43

Nimetullah HAFİZ	
İsmail Kemal (Qemali) Biografisi ile İlgili Bazı Sorunlar	55

Tacida HAFİZ	
Blagay (Bosna Hersek)'da Sarı Saltık Türbesi.....	61

DİL

Mariya LEONTİK	
Zamirler	69

YAZIN

Nail TAN	
Bercesto Aynasında Kağızmanlı Hıfzi'nin Şiirleri	85

EĞİTİM

Sümera CENOLARI	
Kosova ve Türkiye'de Okutulan Yurttaşlık Eğitimi Dersi 6., 7., 8. ve 9. Sınıflar Ders Kitaplarının Program, İçerik ve Kapsam Yönünden Karşılaştırılması	97

Sırbistan,
Türkiye,Makedonya,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,
Türkiye,a
:

lı

BAL-TAM
n Paşa – 17
- KOSOVA

. 29 231 108

MAKEDONYA'DA BEKTAŞİLİK TARİKATİNİN İZLERİ**Prof. Dr. Mahmut ÇELİK* - Mr. Ümit SÜLEYMANI******ÖZET**

Mutasavvıflara göre tarikattedir, o da "Tarikatı Muhammediye"-dir. Esas olarak ayrılık olmayan, teferruata ait bir takım incelikler olan, meşrepte çeşitlilik vardır. Temel olarak 12 büyük tarikat vardır. Türkler'de tarikat denince ilk kişi Ahmet Yesevi Hazretleri gelmektedir. Ahmet Yesevi'nin yetiştirdiği müritler Anadolu topraklarına yayılınca, bu toprakların manevi mimarları olmuşlardır. Müritler yalnız Anadolu sınırları içerisinde kalmamış, Balkanlara da yayılıp buralarda birçok tekke ve zaviye inşa edip günümüze kadar hayatlarını devam ettirmişlerdir.

Osmanlı Devletinin Balkanlara gelişiyle tarikatlerin gelmesine de büyük rol oynamıştır. Osmanlıların döneminde tarikatler büyük bir gelişme katetmiştir. Bu gelişme ise Osmanlı Devleti'nin tarikat ve derişleri destekleyip yardımcı olmasından kaynaklanmaktadır. Balkanlarda tarikatler olarak Bektaşilik, Halvetilik ve Mevlevilik yer almaktadır.

Makedonya Cumhuriyeti'nde Bektaşilik geleneği Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve Osmanlı'nın Rumeli'ye geçiş süreci içinde görmek mümkündür. Makedonya ve diğer Balkan ülkelerinde İslamiyet'in yayılmasında seçilmiş bir metod olarak kabul edilmektedir. Betaşiliğin Makedonya'ya gelişi Sarı Saltık Baba, Hıdır Baba, Sersem Ali Dede ile sayılmaktadır. Bundan başka Türkiye ve Horasan'dan gelen misyonerler ve bunlardan günümüze kadar ayakta kalan (Üsküp, Ohri, Kalkandelen, Kırçova, Kumanova vs.) türbe ve tekkelerden anlaşılmaktadır.

Makedonya'ya gelen Müslümanların burada yaşayan Hristiyanlarla kaynaşması tasavvuf ve insan sevgisi ile sağlanmıştır. Temelinde ise İslamiyet, insan sevgisi, sabır ve hoşgörü olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Makedonya, İslamiyet, Hristiyanlık, Bektaşilik.

* Makedonya- İştıp "Gotse Delçev" Üniversitesi mahmut.celik@ugd.edu.mk

** Makedonya-Vrapçište 'Vrapçište İlköğretim Okulu' Türkçe Öğretmeni, umit_suleyman@hotmail.com

GİRİŞ

Ruh ve bedenden oluşan insanoğlu; bedensel olarak yeme, içme ve giyinmeye; ruh yönüyle de inanmaya ihtiyacı vardır. Zaten insanı diğer varlıklardan ayıran temel özelliklerinden birisi de inanan bir varlık olmasıdır. Bundan dolayı insan var olduğu ilk günden yüce bir güce yönelmeye veya inanmaya ihtiyaç duymuştur. Tüm ihtiyaçları, arzuları da insan kendisi sağlayamadığı için, bir güce, bir yaratıcıya (inanma) bağlanma olmuştur. Din insanın inanma ihtiyacına cevap vererek, güven bağlama, sığınma gibi ihtiyaçlarını karşılar.

Bizim inanışımıza göre ilk insan Hz. Adem(as)'dir, bir peygamberdir ve Allah katında din olarak da İslam dinidir. İslam dini, tarih sürecinde coğrafyanın tümüne etkili olmuş, insanoğlunun hayatına girmiş ve insanoğluna yön vermiştir. İnsanoğlunun hayatında vazgeçilmez olan din, aynı zamanda medeniyet kurmakta da etkin bir rol oynamaktadır. İnsanı etkileyen din, toplumların kurduğu müesseseleri de etkilemiştir. Kurulan müesseselerin başında tekke ve zaviyeler gelir, bu müesseseler inanlara bir medeniyetin doğuşuna vesile olmuştur.

Makedonya'da Bektaşiliğin Gelişi ve Tekkeler

İslamiyeti Balkanlara yaymak tekkelere ve tarikat şehirlerine önemli görevler düşmüştür. Tarikatlerin temelinde İslamiyeti yaymak ve insanın nefsinin terbiye etmek bulunmaktadır. Dindeki müsamahalı tutum ve davranışları olduğu için Hristiyanların ihtidalarını kolaylaştırdığı görülmüştür. Osmanlı ordusunun bölgeyi fethetmeden önce neredeyse halkı psikolojik olarak fethetmeye hazır hale getirmiştir. Balkanlardaki gayrimüslim halkının Bektaşi dergahları ve tekkelerinden etkilendiği görülmektedir. Bundan dolayı Bektaşi geleneğinin Balkanlarda yerleşmesi ve burada yaşayan halkın Müslümanlaşmasında önemli bir yere sahip olduğu açıktır.

“Osmanlı'dan önceki dönemde Balkan Yarımadası'nın İslamlaşması'nda Sarı Saltuk'un da rolü çok büyüktür. Sarı Saltuk 1261 yılında Anadolu'dan 10 bin aileyi kapsayan 40 Türkmen kabilesi ile Dobruca'ya iskan etmiştir. Bu yıllardan itibaren Dobruca her şeyi ile tamamen bir Müslüman olmuştur. Sarı Saltuk, Balkan Yarımadası'nda İslam'ı yayan bir misyoner olarak gösterilmektedir. Sarı Saltuk'un, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu yıllarda dini faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. O, Ramazan'da Tuna Irmağı'nın civarındaki Balkan Hristiyan ülkelerinde yaşayan Müslümanları gizlice ziyaret ederek, onlarla

beraber oruç tutup, beş vakit namaz kılıyor ve bayram yapıyordu.¹ Bir başka ifade ise Sarı Saltuk, Balkanlar'da mevcut olan ve yaygın bir vaziyette olan Bogomolizm'in eski yayılma süreci yavaşlama ve duraksama dönemine denk gelmiş ve bu nedenle bu coğrafya onun nüfus ettiği bir mekan haline gelmiştir. Saltuk Dede ve müridlerinin hoşgörü ve insansever faaliyetleri sayesinde Bogomolizmi idrak eden yerel halkın İslamın hoşgörü ve dayanışması neticesinde İslamiyeti tanıyıp sevmelerine ve kitlesel bir şekilde din değiştirmelerine vesile olmuştur.² İslamiyeti kabul etmelerinin altında yatan bir başka sebep de Sırp çarları Stefan Nemanya (1168-1196) ve Car Duşan (1346-1355) bölgesi olan Balkanlar o dönemlerde sıkıntılı bir dönem geçirmektedir. Bölgede Katolik ve Ortodoks kiliseleri bulunmaktadır. Kiliseler yeni kurulma aşamasında olduğu için tam müesseleşmiş olduğu söylene-
mez. Bölgeye hakim olmak için her iki kilise Balkan bölgesi halklarına değişik zulümler uygulamaktadır. Bunların arasında en çok zulüm tabi kalan halklar Arnavut ve Boşnaklardır. Tabi burada yalnızca Arnavut ve Boşnaklara zulüm yapılmadı. Bunların içinde diğer beylikler de yer almaktadır. Halk çaresizlik içindedir ve bir kurtarıcının geleceği umuduyla hayatta kalmaya çalışıyor. İşte tam bu dönemde Sultan Murat Hüdavendigâr'ın önderliğinde yapılan 1389 Birinci Kosova Savaşı'nda Sırp Krallığı malup edilmiştir. Sırp Krallığı'nın hakimiyetini kaybetmesiyle birlikte halk rahatlamıştır. Halkın büyük bir çoğunluğunun İslamiyeti kabul etmesinin altında yatan başlıca sebeplerden biri de budur.

2. Bektaşî Tekkelerinin Tarihi Gelişimi

Bektaşî Tekkelerinin Makedonya'da kuruluşu 17.yy. ikinci yarısından sonra başlamıştır. 17.yy. ikinci yarısı ve 19.yy. ilk yarısı en aktif olduğu dönemler olmuştur. Bu dönemlerde Makedonya'da hüküm süren birçok paşanın Bektaşî tarikatına mensup olması bu bölgede rahatça faaliyet göstermelerine sebep olmuştur. Sonraları ise paşaların desteğiyle türbeler, tekkeler ve zaviyelerin inşa edilmiştir. 18.yy. sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin zayıf düşmesi sonucunda bu bölgeler üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır. Bu boşluktan istifade eden bazı idareciler, Yeniçeri Ocağının kaldırılmasını bahane ederek Bektaşî tekkelerini kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya başlamıştır.

¹ Hamzaoğlu, Yusuf (2000). Balkan Türklüğü., c.1, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, s.466.

² Çelik, Mahmut. (2015) Arnavutluk'ta Sarı Saltuk Efsanelerin Işığında Bektaşîlik Tarikati. Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Sarayevo-Bosna Hersek. s. 2.

Hadiselerin en belirgin örneğini Kalkandelen (Tetova) Harabati Baba Tekkesi'nde görmekteyiz. Kalkandelen'de Recep Paşa'nın başlattığı isyanda Bektaşî Tekkesi'ni üs olarak kullanılmıştır. Oğlu olan Abdürrahman Paşa da isyanı devam etmiştir. Makedonya'da Bektaşîler 1750'lerden sonra birçok tekke kurmuşlardır. Daha sonra babaların ve dervişlerin çeşitli tarihlerde meydana gelen Arnavut milliyetçileri tarafından yönetilen isyanlara katılmaları, Balkan Bektaşîliği'nin İslam ve Tasavvufun özünden tamamen uzaklaşmasına sebep olmuştur. Halk özden uzaklaşmaya tepki göstererek Bektaşî tekkelerini terk etmeye başlamış bu da mürşidlerin azalmasına yol açmıştır. Bu sebepten dolayı bazı Bektaşî tekkeleri boş kalmış, yıkılmış veya başka bir tarikat tarafından kullanılmıştır. Mehmet Zeki İbrahimgil'in makalesindeki tekkelerin yok olmasını şöyle açıklamıştır: "Osmanlıların 1912 yılında Eski Yugoslavya topraklarının terk etmesiyle burada yaşamına devam eden Müslümanlarda Bektaşî Tarikatına karşı rağbetin azaldığını görmekteyiz. Çoğu Bektaşî Tekkesinin Nakşibendi veya Halveti tarikatine dönüştürülmesi" görülmüştür.³

Osmanlı döneminde çeşitli sebeplerden dolayı bazı tekkeler, tarikatlar arasında el değiştirdiği görülmüştür. Sultan II. Mahmut döneminde Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla, özellikle Arnavutluk, Makedonya ve Kosova sınırları içerisinde bulunan Bektaşî tekkelerinin en az üçte biri zarar görmüş olsa bile özellikle Arnavutluk'ta Bektaşîlik adına en çok tekke bu dönemden sonra yapılmıştır. İbrahimgil yaptığı araştırmada, evkaf kayıtlarına ve tarihi belgeler üzerine yapılan araştırmalar göre, hemen hemen her köy ve kasabada bir Bektaşî tekkesinin gösterilmesi mümkündür.⁴ Nimetullah Hafız da "Tetovada Sersem Ali Baba Tekkesi, Üsküp Kumanova arasında Karaca Ahmed Tekkesi, Üsküp şehir merkezinde Süleyman Baba Tekkesi, Manastır'da Hüseyin Baba, Ohri gülü kıyılarında Sarı Saltık, Debrede Ali Baba, Brod'da Hıdır Baba ve Köprülü'de Hasan Baba" tekkeleri bulunduğunu ifade etmektedir.⁵

1990 ve 1991 yılları arasında Makedonya'yı dolaşan Nathalie Clayer ve Aleksandra Popovic ülkede var olan Bektaşî tekkelerini ilgi yaptıkları araştırmada ilginç bir o kadar da güzel bir anıyı dile getiriyor. Üsküp'e 20 km uzaklıkta bulunan Karaca Ahmet Türbesi'yle

³ Palikruşeva, G, -Tomovski: "Les tekes. s. 206.

⁴ İbrahimgil, Memet Zeki (1997) Eski Yugoslavya'da İslam Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatlerin Önemi. İslami Araştırmalar Cilt: 6., Sayı:4 s. 255.

⁵ Hafız, Nimetullah (1997). Yugoslavya'da Bektaşî Tekkeleri" Hacı Bektaş Veli, Bildiriler-Denemeler-Açıkoturum, Ankara, Hacıbektaş Turizm Derneği Yayınları. s.35-36.

ilgili şunları ifade etmektedir. Türbeden eser kalmadığını, Makedonların yaşadığı köydeki mezarlığa hala bez bağladıklarını ve halkın Müslüman kültürünü yaşattıklarını belirtmiştir.

3. Bektaşilik'te ibadet

Bektaşilik'te esas olarak ibadet, yaşamın tümünü ibadet eder gibi temiz ve doğru yaşamaktır. Bektaşilikte en iyi ibadet "Bilgili, olgun, dürüst" (kamil) insan olmaya çalışmaktır.

Bektaşiler asıl olan riyadan arınmayı ve kötülüklerden sakınmayı amaç edinirler. Bektaşilikte ibadetin yeri, zamanı, mekânı ve şekli yoktur. Bektaşiler Cuma geceleri bir araya gelir ve bir tür ibadet Cem yapılıır. Cem'e her kişi katılabilir. Cem'in kelime anlamı birliktir. Cem, her şeyden önce kimin evinde ne varsa lokma niyetinde fakir fukaranın karnı doyurularak paylaşmalarıdır. Küskünler, dargın olanlar varsa barıştırılır. Bu arada sorunları olanlar dinlenir, haksız olanlar cezalandırılır, bu topluma layık olmayanlar uzaklaştırılır ve cem'e alınmaz.

Bektaşilikte ibadet insanı Allah'a yakınlaştıran ve inkardan uzaklaştıran manevi bir yaklaşımdır. İbadet şeklinin sana ağır yükler ve zorluklar yükleyen Tanrı buyruğu olmadığına inanırlar. Bektaşi inancın da ibadetin, insanın doğal yaratılışındaki kötü eğilimlerden uzak durmasıdır. İbadete yaklaşan kişinin merhametli, şefkatli olması, başkalarının hakkını tanıması, verdiği söze sadık kalması, emanete hiyanet etmemesi, kin ve düşmanlığı benliğinden kovması, haset ve fesattan yüz çevirip sevgiye yönelmesi gereklidir.

Tetova Harabati Baba Tekkesi'nde Bulunan Derviş Abdülmütalib Bekiri'yle Söyleşi:

Soru: 1. Makedonyadaki Bektaşiliğin faaliyetleri nelerdir?

Bektaşilik tarikkatır. 1947-1994 yılına kadar Tekke faaliyette değildi. Tekke faaliyete 1994 yılında geçmiştir. Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesiyle faaliyetlerimiz azalmıştır. Eskiden faaliyetlerimiz Cuma-Pazartesi oluyordu. Makedonya'dan bütün müridlerimiz Harabati Baba Tekkesi'ne gelir ve burada Bektaşi ibadeti namaz-niyaz, Bektaşi sofrası gibi ibadetlerimiz vardı. Bektaşilikle insanlar ibadetlerini evlerinde de yapabilir. Tekkeye halk istediği zaman gelebilir, kesinlikle zorlama yoktur. Bektaşilikte özellik vardır, maaşa bağlı değil, çalışma

rak paramızı kazanırız. Kazandığımız parayla soframızı donatır din, ırk, meshep gözetmeden halka her zaman kapımız açıktır.

Yardımlaşma ve kültürel faaliyetlerimiz de vardır. Kalkandelen'de 14 yıldan beri " Naim Fraşeri Günleri" kutlanmaktadır. Bütün dünyadan edebiyatçılar, şairler katılarak kültürel faaliyetler düzenlenmektedir. Biz Bektaşiler olarak da gelen misafirlere "Bektaşi Sofrası" karar onlara ikramda bulunuruz.

Muharrem ayı Bektaşilikte çok önemlidir. Bu ay içerisinde Bektaşi yası(orucu) tutulur. Bu çok özel bir ibadettir. On gün oruç tutulur su, et, yumurta yenmez on günden sonra yüzde sekseni buğday ve diğer sebzelerle aşure kaynatılır, akşamda imam Hüseyin'in çorbası kaynatılır. Ertesi gün de kaynatılan aşure yöre halkına dağıtılarak hem yardımlaşma hem de kültürel bir faaliyet gerçekleştirilir.

MAKEDONYADA BEKTAŞİ TEKKELERİ

Soru: 2. Makedonyada ki mevcut olan Bektaşi Tekkelerini anlatır mısınız?

- Makedonya'da Osmanlı zamanında 53 adet tekke varmış. Günümüzde ise bu tekkelerden sadece 4 tanesi ibadete açıktır. Balkanların en büyük tekkesi Kalkadelendedir. Sersem Ali Baba Makedonya'da anılan ikinci ismi ise Harabati Mehmet Baba Tekkesidir⁶. Hacı Bektaş'tan nicazetnameyle buraya gelmiştir. Harabati kendisi Malatyalıdır. Yaptığımız söyleşide derviş Bekiri tarafından verilen bilgilerin yetersiz kalmıştır. Bunu için bilgilerin tam olarak pekiştirilmesi adına Şevki Koca'nın yapmış olduğu bir araştırmayla eksikleri tamamlamaya çalıştık. Şevki Koca'nın yaptığı araştırmasında, dergahın değişik dönemlerde; 1. Sersem Ali Baba dergahı, 2. Harabati Sultan dergahı, 3. Tetova dergahı, 4. Kalkandelen dergahı, 5. Zuhurat Baba dergahı... gibi isimler verilmiştir. Makedonya vakıf kayıtlarında Mahrem Baba Dergahı⁷ kaydı da bulunduğunu belirtmiştir.

Dergahın ilk kurucusunun Sersem Ali Dede Baba olduğu bilinmektedir. Sersem Ali Baba, Kanuni Sultan Süleyman'ın zevcelerinden Mah-ı Devran Sultan'ın ağabeyidir. Tarihe kayıtlı olan ismi Server Pa-

⁶ Süleymani, Ümit (2015) Tetova Harabati Baba Tekkesin de Bulunan Derviş Abdülmütalib Bekiri'yle Söyleşi. 01 Ekim 2015. Tetova (Kalkandelen).

⁷ Koca, Şevki (2005). Makedonya'da Bir Erenler Ocağı Sersem Ali Baba (Tetova) Dergahi'. 27.09.2015 tarihinde <http://ismailhakkialtuntas.com/2015/07/05/bektasilik-ve-bektasi-dergahlari-sevki-koca-yazilari-ve-soylesileri/> wep adresinden alınmıştır.

ş a olup, Kanuni'nin Sadr-ı azam'larından. Enderün'da yetişmiş bir devşirmedir. Acemi oğlanlığı esnasında, Bektaşî tarikatına intisab etmiştir. Mürşidi ünlü Balım Sultan'dır. Yaklaşan Kalender Çelebi isyanından haberdar olması nedeniyle (Kalender Çelebi, ünlü Bektaşî Azizze'si Kadıncık Ana ve eşleri İdris Hoca Efendi'nin küçük torunlarıdır) bir siyaset adamı olarak zor durumda kalmış ve ayak divanına çıkarak Kanuni'den Sadrazamlık görevinden azlini talep ederek, Hacı Bektaş Dergahı'na yerleşme izni istemesi üzerine; padişah kendisine: "Bundan böyle senin ismin Server değil, Sersem olsun der". Bunun üzerine lakabı Sersem Ali Baba olarak anılmaya başlar.

Belli bir zaman sonra Dedebaba sıfatına sahip olan Sersem Ali Dedebaba Balkanlara sürgüne gönderilir. Balkanların Vardar bölgesinde Yenice'ye⁸ yerleşir. Burada bir süre kaldıktan sonra tekrardan göç edip 1526 Tetova (Kalkandlen'e) geçer ve burada dergahı kurar. Dergahın isminin bir kaç çeşit olmasının altına yatan sebeplerden biri, değişik dönemlerde dergahta hizmet veren ünlü zatların olmasıdır. Bunlar: Koyun Baba, Kızılca Baba, Yarar (Yaren) Baba, Ballı ve Harabati Sultan'dır.⁹ Bu babaların başka bölgelere göç etmesi sonucunda, Harabati Baba, Sersem Ali Baba'nın yanında hizmet etmeye kalır. İşte bu sebepten dolayı Tetova'daki (Kalkandelen'deki) tekke daha fazla Harabati Baba veya Sersem Ali Baba adıyla anılmaktadır. Makedonya'lı ünlü araştırmacı ve din adamı, Muhammed Aruç'a göre; Harâbâtî Baba (1780), rivayete göre dört arkadaşı ile birlikte Bektaşîliği yaymak için Rumeli'ye gitmiş, Kalkandelen'de iken yanan bir kandil görmüş, bunun Sersem Ali Baba'nın ruhu olduğunu söyleyerek buraya onun için bir türbe yaptırmıştır.¹⁰

Bunun dışında Kırçova'da (Karacaova) Hıdır Baba tekkesi bulunmaktadır. Aslında o, Muharrem Baba tekkesidir, çünkü Hıdır Baba Muharrem Baba'nın müridiymiş. Makedonski Brod'da ise Hıdır Baba Tekkesi bulunmaktadır. 1912 Sırp'ların bağımsızlıklarını ilan etmesi ardından, Hıdır Baba Tekkesi kapatıldı, dervişler kovuldu ve türbe Sveti (Aziz) Nikola kilisesine dönüştürüldü.¹¹ Şu an tekke kilise gibi Makedonlar tarafından kullanılıyor. Bektaşîler bu tekkeyi Nevruz, Hıdırellez'de ziyaret ediyor. Sırp bağımsızlığından sonra tekkelerde ki derviş ve babalar kovulunca Türkiye'ye göz etmek zorunda kalmıştır.

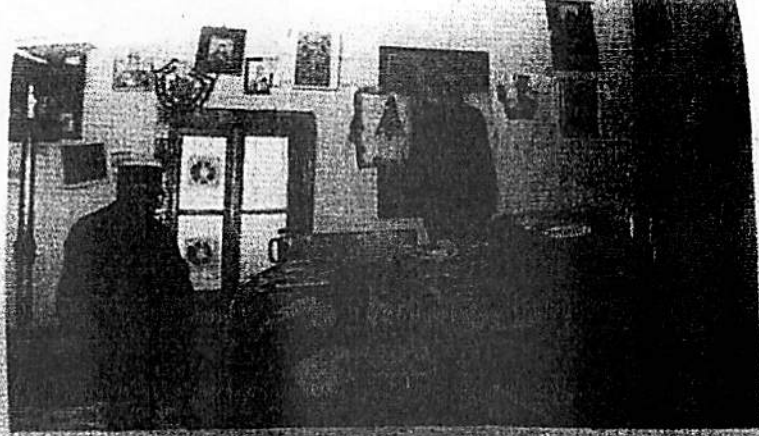
⁸ Koca, Şevki., *a.g.m.*, 27.09.2015 tarihinde wep adresinden alınmıştır.

⁹ Koca, Şevki. *a.g.m.*, 27.09.2015 tarihinde wep adresinden alınmıştır.

¹⁰ Aruç, Muhammed.(1997) 'Harabati Baba Tekkesi' İslam Ansiklopedisi cilt: 16; sayfa: 71

¹¹ Küçük, Murat (2005). Tarihten Günümüze Makedonya ve Arnavutlukta Bektaşîlik' Bir Nefes Balkan'. Horosan Yayınları. İstanbul. S. 11.

Aşağıda gösterilen fotoğraf Makedonski Brod'daki Hıdır Baba Tekkesi'ndendir.¹² Mehmet Baba Tekkesi olarak anılır. Köyün isminin Kanatlar olması bundan geliyor.

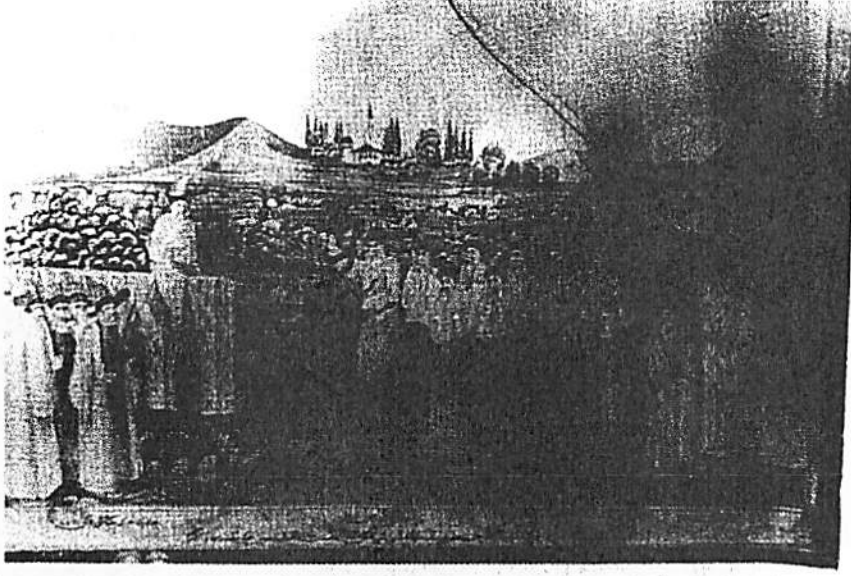
Makedonya'nın Brod kasabesindeki Hıdır Baba türbesi Sırp kralığının bölgedeki hakimiyetinin ardından küçük bir kiliseye dönüştürülmüştür. Bugün her iki inanç mensuplarının barış içinde birlikte ziyaret ettiği türbeyi Bektaşiler Hz. Ali ve İmam Hüseyin, Hırişyanlar ise Hz. İsa, Meryem Ana ve Sveti Nikola resimleriyle süslemişler.

Kanatlar'da ise 'Dikmen Baba Tekkesi' bulunmaktadır. Mehmet Baba, Hıdır Baba'nın tekkesinde ikamet eder aynı zamanda da müridiymiş. Bir gün Hıdır Baba, Mehmet'e git demiş şu benim tulumu al önce dik ondan sonra bana su getir. Bunu üzerine Mehmet der ki, ben size tulumu dikmeden su getireceğim. Mehmet herhalde burada kendisinin piştiği zanneder! En sonunda Mehmet Baba tulumu dikmeden Hıdır Baba'ya su getirir. Bunun üzerine Hıdır Baba, Mehmet'in keramet sahibi olduğunun farkına varır. Hıdır Baba bir posta iki aslanın oturamayacağını anlar ve sobanın bacasından bir sopa alarak onu atar. Bundan sonra senin yerin bu sopanın düşeceği yerdir der. Sopa Pirle'den 26 km uzaklıkta Abramovci köyüne düşer ve o anda Mehmet Baba uçarak sopanın düştüğü köye yerleşir. Bugün o köyde Mehmet Baba'nın Tekkesi bulunur. Dikmem Baba Tekkesi ise Mehmet Baba'nın oradan kanatlanarak (uçarak) Abramovci köyüne gitmesinden dolayı yöre halkı tarafından da hem Dikmen Baba hem de

Aşağıda Dikmen Baba Tekkesi'nde keramatiyle ilgili ve cem ayinlerinden birer fotoğraf verilmiştir.¹³

¹² Küçük, Murat., *a.g.e.*, s. 143.

¹³ Küçük, Murat., *a.g.e.*, s. 144-149.

Kanatlar köyü Dikmen Baba Dergahı'nda yer alan, tarihi ve ressamı belirsiz resim; Hacı Bektaş ve Seyyid Mahmud Hayrani'nin Velayetname'de sözü edilen kerametlerini konu ediniyor.

Istanbul Bayramı... Hacı Bektaş, şimdi çoğu... İstanbul'da gülümseyen birer anı.

Bektaşik'te Cem'lerin sır olduğunu daha önce de belirtmiştik. Hiç bir Baba bundan bahsetmek istemez. Ancak Kanatlar köyünden Musa Baba bunu daha önceden Bedri Dede (Noyan'a) anlattığı için ziyareti giden Murat Küçük'e bir daha anlatmaktan kaçınmaz. Küçük, 'Tarihten Günümüze Makedonya ve Arnavutlukta Bektaşilik'i' kitabında cem'e ayrı bir yer vermiştir.

Musa Baba cem'in nasıl başladığını şöyle anlatmaktadır:

– Rehber abdest aldırır önce. Abdest sırasında öğütler verilir ve içerde uyulması gereken kurallar hatırlatılır. Nasıl yürünecek, Dar-ı Mansur'da nasıl durulacak hepsini tek tek belletir canlara. Gün kavuştu mu, hısım akraba cemaat toplanır. Hak- Muhammed-Ali yoluna "talip" cümle canlar, meydan evinin dışındaki aralıkta, büyükten küçüğe doğru sıralanıp sessizce beklerler. Nihayet içeri alınıp, mürşidin önünde sıralanırlar. Mürşit sorar:

"Ey talip olanlar. Meydan-ı Erenlere geldiniz. Muradınız nedir?
Bir ağızdan derler ki;

"Ey Baba Erenler! Biz buraya geldik, muradımız o dur ki nasip alalım, el alalım."

Baba der:

"Ey talipler! Bu yol zordur. Bu yol Allah-Muhammed- Ali yolu. Ateşten gömlek, demirden leblebi! Gelme gelme! Dönme dönme! Gelenin malı, dönenin başı! Bunu kabul eder misiniz?"

"Allah eyvallah! Kabul ederiz" derler bir ağızdan.

O zaman mürşit her talip için cemaatten iki şahit ister. Yarın öbür- gün yoldan çıkar, Muhammed-Ali yolunu' faş eder¹⁴ ise, işte bu şahit- ler tutacak yakasından! Mürşit tembihte bulunur; "İkrarında dura- caksın. Eline, diline, beline sahip olacaksın. Yalan söylemeyeceksin. Çalmayacaksın. Anana, babana asi olmayacaksın..."

Talipler ikrar verdikten sonra Baba Rehber'e seslenir;

"Kalk bakalım, şimdi bu canların çerağlarını ihya et!"

Böyle söyleyerek kapının yanında yanan "Gayip çerağı"ndan "de- lil" alır, rehberine verir.

Rehber Baba'dan aldığı delil ile çerağları uynadırırken her defa- sında bir gülbank okur. Nihayet çerağların uyarılması tamam olunca cümlesi için gülbank okunur:

"Bism-i Şah Allah Allah! Çün çerağı uyandurdık ol Hüda'nın aşkı- na. Dü Cihan Fahr-i Alem Mustafa'nın aşkına. Saki- i kevser Ali- el Murteza'nın aşkına. Hem Hatice, Fatıma, Hayrünnisa aşkına. On iki İmam, on dört Masum-i Pak aşkına. Ta haşre dek yansın yakılsın bil- lahın aşkına! Bercemali Muhammed, Kemali İmam Hasan, İmam Hü- seyın, Ali ra bülende salavat! Akşamlar hayrola, hayırlar fethola, münkirler bedbah ola!"

Çerağların sayısı on beştir. On ikisi imamları simgeler. Mürşit ile on üç, rehber ile on dört, talip ile on beş olur ve Baba'nın sonunda ayin-i cem boyunca yanar ki" Taht-ı Muhammedi" denir.

¹⁴ Alevi-Bektaşî inanç ilkelerinin, inanca mensup olmayan kişilere açıklanması 'sırrı faş etmek' deyimini ifade edilir.

Sonra nefesler okunur. Saat on ikiye bire kadar nefes söylenir, nihayet sofralar serilir lokmalar yenir. Musa Süleyman Baba'ya, köye özgü olup olmadığını soruyoruz. "Olmaz mı?" diyor. Musa Baba'nın söyleme başladığı nefese odada bulunanlar her bir ağızdan eşlik ediyorlar;

Musa Baba'dan Kanatlar köyüne özgü olan bir nefesle bitirmek istiyorum:

*Niyazına geldik Dikmen Baba'nın,
İsteriz himmeti Dikmen Baba'dan,
Dertliler de derde derman ararlar,
İsteriz dermanı Dikme Baba'dan.*

*Edelim Yezide daim laneti,
Müminlere olsun Hakkın rahmeti,
Muhibler yüz sürer ister himmeti,
İsteriz Himmeti Dikmen Baba'dan.*

*İkrar edip ezeli demişiz beli,
Münkirin gözüne görünür Ali,
Erenler gülüsün gerçekler eri,
Sürülür devranı Dikmen Baba'nın.*

*Emri mecit olsun o Mehmed Baba'nın,
Duası müdayim Dikmen Baba'nın,
Gülbankıyla yanar çerağı anın,
Açılır meydana Dimken Baba'nın.*

Cem ayininden de anlaşılacağı üzere Bektaşilik yapılan ayinler halk şiirinden de yararlandığını görmekteyiz. Ayinlerin tek ağızdan ve ahenkli olarak söylenmesi de şiirin yanında musikinin de büyük bir öneme sahip olduğunu görüyoruz.

Sonuç

Makedonya'da bulunan Bektaşi Tekkeleri konumları açısından büyük bir öneme sahiptir. 1912 Sırp Krallığından sonra tekke ve dergahların kapatılması ve Babaların Türkiye'ye göç etmesi sonucunda bölge halkının üzerine olumsuz bir etki oluşturmuştur. Tekkelerin sahipsiz kalması sonucu diğer tarikatler tarafında kullanılmaya başlanmıştır. Bunun yanında da bazı köylerde de tekkelerin diğer din mensupları ta-

rafından da sahiplenilmesi Makedonya'da Bektaşiliğin ne durumda olduğu açık bir belirtisidir. Bir başka gösterge de 53 tekkeden yalnızda dört tanesi ibadete açık olmasıdır. Bu tekkeler: Tetova (Kalkandelen)'da Harabati Baba Tekkesi, Kırçova (Karacaova-Kırcaova)'da Muharrem Baba Tekkesi, Makedonski Brod'da Hıdır Baba Tekkesi ve Kanatlar'da Dikmen Baba Tekkesidir.

KAYNAKÇA

- Aruç, Muhammed. 'Harabati Baba Tekkesi' İslam Ansiklopedisi cilt: 16; sayfa: 71
- Çelik, Mahmut. (2015)Arnavutluk'ta Sarı Saltuk Efsaneleri Işığında Bektaşilik Tarikati, Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Sarayev-Bosna Hersek. s. 2.
- Hafız, Nimetullah (1997). Yugoslavya'da Bektaşi Tekkeleri'' Hacı Bektaş Veli, Bildiriler-Denemeler-Açıkoturum, Ankara, Hacıbektaş Turizim Derneği Yayınlanları. s.35-36.
- Hamzaoğlu, Yusuf (2000). Balkan Türklüğü., c.1, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.
- İbrahimgil, Memet Zeki (1997) Eski Yugoslavya'da İslam Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatlerin Önemi. İslami Araştırmalar Cilt: 6,. Sayı:4.
- İbraimi, Alirami. (2015) Tetova Harabati Baba Tekkesi'müriti Abdül Mütalip Zekiri ile söyleşi. 01 Ekim 2015. Tetova (Kalkandelen).
- Koca, Şevki (2005). Makedonya'da Bir Erenler Ocağı Sersem Ali Baba (Tetova) Dergâhı'. 27.09.2015 tarihinde <http://ismailhakkialtuntas.com/2015/07/05/bektasilik-ve-bektasi-dergahlari-sevki-koca-yazilari-ve-soylesileri/> wep adresinden alınmıştır.
- Küçük, Murat (2005). Tarihten Günümüze Makedonya ve Arnavutlukta Bektaşilik' Bir Nefes Balkan'. Horosan Yayınları. İstanbul.
- Palikruşeva, G, -Tomovski: "Les tekes. s. 206.

ISSN 1452-2179

9 771452 217001